

Ретроспективний аналіз поняття «художньо-творчий досвід хореографа» у психолого-педагогічній літературі

Проаналізовано та узагальнено теоретично-практичні підходи щодо сутності і визначення поняття «художньо-творчий досвід». Огляд здійснено у філософських, психолого-педагогічних та мистецтвознавчих аспектах з метою застосування цього поняття в контексті подальших досліджень щодо фахової підготовки майбутнього вчителя хореографічних дисциплін. Розкривається значущість хореографії в сучасній культурі та системі освіти. Визначено сутність та механізми впливу хореографії на творчу особистість. Розглядається питання культурного виховання учнівської молоді засобами хореографічного мистецтва. Описується специфіка формування художньо-творчого досвіду майбутнього вчителя хореографічних дисциплін в умовах фахової підготовки у вищій школі. В основу покладено загальнопедагогічні принципи художньої творчості та комплекс фахових умінь, необхідних для практичної діяльності хореографа.

Ключові слова: культура; освіта; студент; танець; творча особистість; хореографічне мистецтво; художня творчість.

Сучасна педагогіка мистецтва приділяє значну увагу проблемі художньої творчості особистості. В цьому аспекті вона спирається на ідеї Л. Виготського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, які вважали творчість визначальним фактором у формуванні всебічно і гармонійно розвиненої особистості. В умовах незалежної України ця проблема знаходить відображення у ряді документів загальнодержавного значення, зокрема, у Конституції України [9, с. 64], "Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття)" [5, с. 61], у "Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури" [10, с. 2-5], "Концепції національного художнього виховання дітей, учнівської та студентської молоді в умовах відродження української національної культури".

З огляду на ці позиції спрямування фахової підготовки майбутніх вчителів хореографії на формування художньо-творчого досвіду дозволяє у процесі навчання забезпечити цілісність хореографічного професіоналізму, сформованість педагогічних умінь та ціннісного ставлення до танцювального мистецтва. Разом з тим ця проблема у науковій літературі поки що не дістала належного висвітлення. Аналіз логіки розвитку художньої творчості зумовлює потребу реконструкції її прямих і опосередкованих моделей, які дадуть змогу розглядати динаміку дослідження цього феномену.

Мета цієї публікації полягає в узагальненні теоретичних і практичних підходів щодо розкриття сутності художньо-творчого досвіду та у визначенні специфіки художньо-творчого досвіду майбутнього вчителя хореографічних дисциплін.

Важливим періодом у розвитку проблеми художньої творчості став період від кінця XIX століття – до початку XX. В цей час чітко простежується тяжіння теоретиків і практиків мистецтва до взаємозв'язку та діалогу. Значною мірою то був новий підхід, коли теоретики не лише «конструювали» моделі творчого процесу, а через взаємодію «теоретик – практик» намагалися знайти адекватне пояснення специфіки художньої творчості. Особливе місце у цих дослідженнях посідають постаті А. Бергсона, З. Фрейда, К. Юнга, у спадщині яких проблема художньої творчості була представлена досить виразно.

Зокрема, В.Соловйов, М.Бердяєв, К.Ерберг, утверджуючи ідею про людину-творця вважали, що сутність людини виявляється лише в творчості, оскільки здійснити своє історичне покликання, реалізувати себе вона може лише через творчість. Наприклад, К.Ерберг висловив думку, що метою творчості, особливо художньої, є визволення людського духу. Отже, їй належить провідне місце у розвитку людства. Він писав: "Оскільки до художньої творчості зводиться в сутнісних і найбільш ціннісних своїх моментах інші види творчості, то творчістю переважно духовною є художня творчість" [16, с. 40].

У цьому контексті вибудовує свою концепцію художньої творчості і М.Бердяєв. Він пише: "Сутність художньої творчості – у перемозі над тягарем необхідності. У художній

творчості людина живе поза межами себе, поза своїм тягарем, тягарем життя. Кожний творчий художній акт є часткова перебудова життя" [2, с. 254]. Філософ наголошує, що художня творчість, як і творчість взагалі, невідривна від свободи: "Лише вільний творить. Із необхідності народжується лише еволюція; творчість народжується із свободи" [2, с. 368].

Плідні ідеї в дослідженні творчості залишили представники української філософії. Так І.Франко наголошував на значенні навіювання у творчості. Творча особистість через наукові аргументи, поетичні форми, критику сугестує іншим певні думки, почуття, зображення. Хоча шляхи досягнення сугестування в кожному виді творчості різні, проте об'єднує їх творчий синтез. Розуміючи, що художня творчість здатна виступати важливим чинником естетичного виховання молоді І.Франко писав, що в цьому процесі мають формуватися естетичні смаки і почуття вихованців, виявлятися і розвиватися їхні здібності. Ідеалом письменника була людина, яка любить і знає народну творчість [15, с. 170]. Отже, філософський аспект даної проблеми уможливує виявлення не лише сутнісних характеристик художньої творчості, але й показ її взаємозв'язків з іншими видами творчості, розкриття об'єктивних і суб'єктивних суперечностей розвитку цього феномена, простеження впливу світогляду на формування і функціонування художньої творчості тощо.

З точки зору педагогіки художня творчість розглядається дослідниками як певна соціально-педагогічна система, що функціонує в умовах вільного часу і спрямована на виховання людей, зокрема студентів, шляхом залучення їх до безпосередньої активно-творчої художньої практики; в аспекті теорії культури – як складова частина духовної культури суспільства, що служить її збагаченню і демократизації, а також формуванню й утвердженню певної системи виробництва та розповсюдженню естетичних цінностей. Зокрема, науковець А. Мелік-Пашаєв розуміє художню творчість як «засіб і можливість висловити певну сукупність ідей, переживання, ціннісних ставлень до життя» [11, с. 15].

Художня творчість у своєму розвитку диференціюється науковцями залежно від регіональних, національно-етнічних, жанрових, соціально-демографічних та інших особливостей. Вона з самого початку покликана образно моделювати найважливіші процеси суспільної життєдіяльності.

У дослідженнях інших науковців ми бачимо взаємозв'язок художньої творчості і культури. Як справедливо зазначає А.С.Каргін, художня творчість органічно переплетена з життям суспільства, відбиває хід його історичного, економічного і культурного розвитку, "... її можна і потрібно оцінювати як явище культури, мистецтва, побуту, соціальної практики мас. Такий підхід уможливує цілісність, з усією повнотою і діалектичними протиріччями, зародження, становлення і розвитку художньої діяльності, виявлення її основних закономірностей і характеристик, їх вичерпного пояснення" [8, с.7].

Аналізуючи процес творчості, американський психолог Грем Уоллес ще у 1926 р. виділив у ньому 4 основні стадії: підготовку, визрівання задуму, інсайт і перевірку здогадки. На стадії підготовки відбуваються тривалий поглиблений аналіз проблеми, нагромадження і обробка наявної інформації про способи її розв'язання. Як правило, вони завершуються безрезультатно, людина на тривалий час відсторонюється від проблеми. В цей час розвивається стадія визрівання задуму, на якій важливе значення має робота підсвідомості. Об'єктивних успіхів у розв'язанні задачі не спостерігається. Центральним моментом процесу творчості є інсайт – інтуїтивне бачення кінцевого результату, миттєва здогадка, яка спрямовує мислення людини в потрібному напрямі. На стадії перевірки здогадки проводяться практична перевірка правильності здійсненого розв'язання. Саме тому нам імпонує думка багатьох вчених, зокрема академіка С.У. Гончаренка, який пише: "Творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення" [4, с. 326].

Визначаючи естетичний потенціал художньої творчості, слід враховувати, що жодна сфера людської діяльності не має такої глибини емоційного впливу на людину, як мистецтво, що за кожним визначним твором постає яскрава і самобутня особа митця, розумом, почуттям,

волею якого створене все те прекрасне, над чим безсилий час. У зв'язку з цим особливої теоретичної уваги заслуговує аналіз внутрішніх психологічних особливостей індивіда, які розвиваються у динаміці: задатки, здібності, обдарованість, талановитість, геніальність.

Твір мистецтва – продукт художньої творчості, що реалізується через сукупність художніх образів. У справжньому творі мистецтва досягається гармонійна єдність між естетичним ідеалом митця і мірою самих предметів. Мистецтво танцю відноситься до найдавніших видів мистецтва. Його основним виразним засобом є рух і жест. Рухи можуть бути як наслідуючими (імітуючими), так і умовними, узагальненими, але в будь-якому випадку вони виражають емоційний стан, за їх допомогою створюється художній образ. Підтвердженням цього може бути думка Ж.Ж. Новера, який говорив: “чим радіснішими та життєрадіснішими будуть наші танці, тим більше хореографічне мистецтво хвилюватиме людей, бо танець – це завжди гімн щастю і добру” [13].

З історії танцю нам відомо, що людство сприймало танець не тільки як розвагу у вільний час, він виконував й певні виховні функції. Відомо наприклад, що пірричні танці мали мету продемонструвати готовність юнака до бою, астральні танці в Єгипті створювалися жрицями як деякий посібник з астрономії: рухи і розташування виконавців, відображали дію небесних сил. Відомі також не тільки військові, весільні, урожайні, мисливські тощо. Наприклад в Іспанії до цих пір існують траурні, лікувальні та інші ритуальні танці, які напряду пов'язані з побутом народу. Отож це доказ того, що танець і в давнину був не тільки відображенням темпераменту народу, але й його світобачення.

Визнання хореографічного мистецтва як активного відображення життя, проголошення принципів народності, ідейності і гуманізму, його участі у вирішенні соціальних проблем становить кістяк естетичних поглядів українських митців-хореографів, зокрема П. Вірського, В. Авраменка, К. Балог, К. Василенка, Р. Герасимчука, А. Гуменюка, Б. Колногузенка, А. Кривохижі, Н. Уварової та ін.

Художній образ, що лежить в основі танцю, розкриває, з одного боку, об'єктивну картину дійсності, а з іншого – суб'єктивне, індивідуальне бачення її виконавцем, тобто, створюється в процесі художнього узагальнення через індивідуально неповторну, емоційно насичену форму. Як справедливо стверджувала Л. Еспенак, рух без почуттєвого вираження є усього лише фізичною вправою.

Стимулюючим чинником формування художньої творчості є особлива – духовна потреба надати чуттєвого втілення образам, що склалися в уяві й постають у пам'яті у вигляді художнього досвіду. Митець бачить їх у найменших деталях, його думки, почуття, уява, пам'ять стійко утримують ці образи, а точніше сказати, образи цілком оволодівають свідомістю і "вимагають" втілення у реальність мовою художнього твору, зазвичай "підказуючи" способи свого ідеального життя у мові конкретного виду мистецтва. Як стверджував Б. Неменський, у мистецтві закладені два види досвіду – це професійний досвід певного мистецтва, та досвід емоційно-ціннісного ставлення до дійсності, який є основою формування людської сутності, [12, с. 48] тому переживання мистецтва сприяє виникненню духовного зв'язку між ним і тим, хто до нього звертається [12, с. 84].

Особистість вчителя хореографії формується різними видами освіти й виховання, але без художньо-творчого досвіду набуті якості особи не забезпечують їй можливість проявити себе у діяльності як всебічно розвинену. Як зазначав науковець І. Зязюн, саме цей досвід є еталоном інших досвідів. Він належить до внутрішнього світу особи, віддзеркалює світ її переживань, та водночас має соціальний зміст [6, с. 76].

Отже, хореографічне мистецтво виступає важливим засобом формування художньо-творчого досвіду особистості майбутнього вчителя, а творчість надихає його на будь-який вид активності. Виникнення ідеї творчості, сам процес та радість від отриманих результатів вдосконалює, саморозвиває, окрилює творчу особистість. В свою чергу, художня творчість нерозривно пов'язується з художнім життям суспільства і є відносно самостійним його компонентом. У сучасних наукових дослідженнях художньо-творчий досвід розглядається як

результат культуротворчого процесу, естетичної діяльності та єдності знань, умінь і навичок. У процесі набуття художньо-творчого досвіду відбувається формування різних інтересів – пізнавальних, дослідницьких, нових потреб естетичного і соціального плану, які сприяють розвитку професійних якостей майбутнього вчителя хореографії.

Висновки. Формування художньо-творчого досвіду є однією із провідних проблем педагогіки мистецтва. Всебічний розвиток особистості передбачає не тільки оволодіння необхідними знаннями та вміннями, але й зумовлюються здатністю до творчої діяльності. Набутий художньо-творчий досвід майбутнього вчителя хореографії в процесі фахової підготовки позитивно впливатиме на духовне та естетичне виховання учнівської молоді, на популяризацію хореографічного мистецтва, на створення методологічної основи наукових досліджень з даного питання.

Література

1. Баранова Н. М. Естетика: Навчальний посібник. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 423 с.
2. Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Изд-во "Правда", 1989. – С.254-534.
3. Выготский Л. С. Психология искусства [Текст] / Л. С. Выготский [ред. М. Ярошевского]. – М. : Педагогика, 1987. – 344 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Державна національна програма "Освіта". Україна XXI століття. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
6. Зязюн І. Естетичний досвід особи. Формування і сфери вияву. – К., 1976. – 176 с.
7. Каган М. С. Морфология искусства: Историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусства. Части I, II, III. Л. : Искусство, 1972. – 440 с.
8. Каргин А.С. Самодеятельное художественное творчество: История. Теория, Практика: Учеб. пособие. – М., Высш. шк. 1988. – 271с.
9. Конституція України (Основний закон). – Львів: За вільну Україну, 1996. – 64 с.
10. Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури: Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1992. – №5. – С.2-5.
11. Мелик-Пашаев А.А. Педагогика искусства и творческие способности / А.А. Мелик-Пашаев. – М. : Знание, 1981. – 96 с.
12. Неменський Б. М. Мудрость красоты: о проб. эстет. воспитания : кн. для учителя. – [2-е изд.] / Б. М. Неменський – М. : Просвещение, 1987. – 255 с.
13. Новер Ж.Ж. Письма о танце и балетах. 91 с.
14. Органова О. Н. Специфика эстетического восприятия [Текст] / О. Н. Органова. – М. : Высш. шк., 1975. – 223 с.
15. Франко І. Твори в 20-ти т. – К., 1950-1956. – Т.17. – 210 с. – Т.20. – 170 с.
16. Эрберг К. Цель творчества. – Петербург: "Алконост", Военная типография. – 1919. – 170 с.
17. Шейко В. Н., Гаврюшенко О. А., Кравченко О. В. Історія художньої культури : Первісність. Стародавній світ : підручник. – Х.: ХДАК, 1999. – 210 с.

Про автора:

Максименко Віра Іванівна, аспірант кафедри музичної педагогіки та хореографії, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (16600, Ніжин, Україна); **ORCID: 0000-0002-2265-8781**, vera.maksimenko75@gmail.com

Maksymenko V. I.

The concept "art-creatively experience of choreographers" in retrospective view of psychological and pedagogical researches

The relevance of the study of choreographic education is ensuring the integrity creative experience of personality, pedagogical skills and value attitude to dancing art within vocational learning. The purpose of the study consists in generalization of theoretical and practical approaches in order to reveal the essence of art-creatively experience, in review and analysing of philosophical, psychological and pedagogical research and in determining the specificity of experience of choreographers.

The problem of art-creativity in Ukraine finds reflexion in a lot of documents of national importance, in particular, in the Constitution of Ukraine, the State National Program "Education" (Ukraine XXI Century), in

the "Concept of Aesthetic Education of Student Youth in the Conditions of Revival of Ukrainian National Culture", "Concepts of national education", "Concept of national artistic education of children, pupils and students in conditions of revival Ukrainian national culture", etc. So, we know really a lot of programs, but there is a question whether they are fully executed.

An important point is the recognition of choreographic art as a significant element, the support of which contributes to the harmonious, versatile development of the personality of a modern human in the present days. The choreography is as an important means of forming the artistic and creative experience of personality, and creativity inspires a person for any kind of activity. The emergence of the idea of creativity within choreography inspires creative personality. The process of art-creative skills training of youth is important in the education system. Involving the younger generation in dancing art is important for their spiritual enrichment, physical health, creative development and the development of mobile activity. Students can be provided with professional knowledge, as a rule, by teachers with a great work experience. Choreographic classes in general promote involvement of national-cultural values, orienting the person to a healthy lifestyle. Different types of education are formed. Vocational training experience is the acquired qualities of an individual do provide the opportunity to display itself in any activity as developed personality. So, the art-creatively experience forming of choreographers is one of the leading problems of pedagogy of arts and choreography training both.

This study has a positive impact on aesthetic education of youth within learning of choreographic disciplines in school. The concept "art-creatively experience of choreographers" can bring the popularization of choreographic art for the creation of a methodological basis for scientific researches in future.

Keywords: choreographic art; creative personality; culture; dance creativity; education; student.

References

1. Baranova N. M. *Estetyka: Navchalnyi posibnyk* [Aesthetics: Schoolbook]. Nizhyn, 2009. 423 p. (in Ukrainian)
2. Berdyaev N.A. *Filosofiya svobody. Smysl tvorchestva*. [Philosophy of freedom. The meaning of creativity]. Moscow, 1989. (in Russian)
3. Vygotskiy L. S. *Psikhologiya iskusstva* [Psychology of art]. Ed. by M. Yaroshevskiy]. Moscow, 1987. 344 p. (in Russian)
4. Honcharenko S. *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv, 1997. 376 p. (in Ukrainian)
5. *Derzhavna natsionalna prohrama "Osvita". Ukraina XXI stolittia*. ["Education": State national program. Ukraine, XXI century]. Kyiv, 1994. 61 p. (in Ukrainian)
6. Ziaziun I. *Estetychnyi dosvid osoby. Formuvannia i sfery vyjavu*. [Aesthetic experience of the person. Formation and spheres of manifestation]. Kyiv, 1976. 176 p. (in Ukrainian)
7. Kagan M. S. *Morfologiya iskusstva: Istoriko-teoreticheskoe issledovanie vnutrennego stroeniya mira iskusstva* [Art morphology: Historical and theoretical study of the internal structure of the art world]. Parts I, II, III. Leningrad, 1972. 440 p. (in Russian)
8. Kargin A.S. *Samodeyatelnoe khudozhestvennoe tvorchestvo: Istoriya. Teoriya, Praktika: Ucheb. posobie*. [Amateur art: History. Theory, Practice]. [Schoolbook]. Moscow, 1988. 271 p. (in Russian)
9. *Konstytutsiia Ukrainy (Osnovnyi zakon)*. [The Constitution of Ukraine (Basic Law)]. Lviv, 1996. 64 p. (in Ukrainian)
10. *Kontseptsiiia estetychnoho vykhovannia uchnivskoi molodi v umovakh vidrodzhennia ukrainskoi natsionalnoi kultury: Informatsiyni zbirnyk Ministerstva osvity Ukrainy*. [The concept of aesthetic education of student youth in the conditions of the revival of Ukrainian national culture: Information collection of the Ministry of Education of Ukraine]. 1992. No 5, pp. 2-5. (in Ukrainian)
11. Melik-Pashaev A.A. *Pedagogika iskusstva i tvorcheskie sposobnosti* [Pedagogy of art and creativity]. Moscow, 1981. 96 p. (in Russian)
12. Nemenskiy B. M. *Mudrost krasoty: o prob. estet. vospitaniya : kn. dlya uchitelya* [The wisdom of beauty: about the aesthetic issues parenting. Book for teachers]. Moscow, 1987. 255 p. (in Russian)
13. Nover Zh.Zh. *Pisma o tantse i baletakh* [Letters about dance and ballets]. Moscow. 91 p. (in Russian)
14. Organova O. N. *Spetsifika esteticheskogo vospriyatiya* [Specificity of aesthetic perception]. Moscow, 1975. 223 p. (in Russian)
15. Franko I. *Tvory v 20-ty t.* [Ivan Franko. Works in 20 volumes]. Kyiv, 1950-1956, Vol. 17, 210 p.; Vol. 20, 170 p. (in Ukrainian)
16. Erberg K. *Tsel tvorchestva* [Purpose of creativity]. Petersburg, 1919. 170 p. (in Russian)

17. Sheiko V. N., Havriushenko O. A., Kravchenko O. V. *Istoriia khudozhnoi kultury : Pervisnist. Starodavnii svit : pidruchnyk*. [History of art culture: primacy: Ancient world: (Schoolbook)]. Kharkiv, 1999. 210 p. (in Ukrainian)

About the author:

Maksymenko Vira Ivanivna, Post-graduate Student at the Department of Music pedagogy and Choreography, Nizhyn Mykola Gogol State University (16600, Nizhyn, Ukraine);

ORCID: 0000-0002-2265-8781, vera.maksimenko75@gmail.com